

Találkozás a finn könyvtárüggyel

2004 nyarán meghívás érkezett a Magyar Könyvtárosok Egyesületéhez a Suomen Kirjastoseuratól, az egyik finn partnerszervezettől konferencia-részvétellel és azt követően kétnapos könyvtárlátogató körútra, 2004. szeptember 13–15-ikére tervezett programokra szólóan.

A konferencia témája igencsak vonzóan látszott: áttekintést ígért az IFLA és a Finn Könyvtárosegyesület felkészüléséről az ENSZ Információs Társadalom Világkonferenciájának (röviden: WSIS-nek) genfi fordulójára. Miért volt ez a téma vonzó? Mert a WSIS-szel kapcsolatos tapasztalatokat hasznos dolog megismerni, ugyanis a WSIS-folyamatnak – akárcsak itthon az információs társadalommal kapcsolatos fejlesztési terveknek – nem magától értetődően résztvevői a könyvtárak és a könyvtárosok, hanem a részvételért meg kell harcolni nemzeti és nemzetközi szintereken is.

A finn egyesület ebbeli aktivitásának egyik eleme volt a Helsinkiben, az Eduskunta (Finn Parlament) könyvtárában tartott nemzetközi konferencia. A másik elemet, a külföldi meghívottak számára szervezett könyvtárlátogatásokat a konferencia vezérgondolatához igazították. Mindkettőn mód nyílt arra, hogy az MKE nemzetközi kapcsolatokért felelős alelnökeként az egyesületünk számára is számos kapcsolatot építsünk ki a vendéglátó finn és a szintén meghívott angol, francia, grúz, német, örmény és svájci könyvtáros egyesületek képviselőivel.

A beszámolót a vendéglátók, sőt – tágabban – a finn könyvtárügy bemutatásával kezdem. Reményeim szerint, az út során látottak–hallottak–olvasottak kiegészítik és naprakésszé teszik mindazt, amit más magyar könyvtárosok korábbi finnországi szakmai tapasztalatairól megismerhettünk. Azt is remélem, hogy a finn könyvtárügyről és a könyvtárakról írottak megvilágítják, hogy Európában miért is Helsinkiben rendezték meg a WSIS-szel foglalkozó első könyvtáros-konferenciát.

A finn könyvtárügy

Az 5,1 millió lakosú Finnország népességének 93,8 százaléka finn, 6 százaléka svéd anyanyelvű. A nyelvi és kulturális egyenjogúság azonban nem ezen az arányszámon, hanem a belátáson alapul.

Finnországban 987 könyvtár működik, ebből hálózati felelősségű 431. A könyvtári ellátást 197 bibliobusz segíti. Új könyvtárak építésére, valamint bibliobusz vásárlására 25–50 százalékos állami támogatást adnak a könyvtárfenntartónak.

A 2002. évi statisztika szerint az 5,1 milliós lakosságra vetítve személyenént évente 20,6 kölcsönzés jutott és 12,8 esetben látogattak el a könyvtáraikba. Egy lakosra 43 euró könyvtári költség jut évente. A könyvtáraknak csaknem száz százaléka automatizált rendszereket használ.

A finn nemzeti könyvtár szerepét a Helsinki Egyetemi Könyvtár tölti be. A nemzeti könyvtár központi szolgáltatásait a közkönyvtáraknak egyedi szerződés alapján vehetik igénybe, a nemzeti könyvtár ugyanis nincs kötelezve e szolgáltatásokra.

Finnország volt az első skandináv állam, ahol könyvtári tárgyú törvényt alkotnak. Az első Közkönyvtári Törvény 1928-ban született, ezt több módosítás követte 1961 és 1999 között.

A hatályos könyvtári törvény alapelvei:

1. a könyvtári és információs szolgáltatások biztosítása helyhatósági kötelezettség;
2. a könyvtár a helyi alapszolgáltatások egyike;
3. a könyvtárhasználat és dokumentumkölesznés a könyvtári tagok számára ingyenes.

A könyvtári törvény húsz regionális ellátásra kötelezett könyvtárat jelöl meg. Ezek közül a Helsinki Városi Könyvtár központi többlet-költségvetési juttatásban részesül, és ezért központi szolgáltatásokat nyújt a többi közkönyvtár részére. A kétnyelvű régiókat (településeket/közösségeket) ellátó könyvtárakban a lakosság tényleges arányszámától függetlenül egyforma az ellátási kötelezettség.

Az iskolai könyvtárügy viszonylagos fejletlensége a közkönyvtárak fejlettségéből és elterjedtségéből következik. Új iskolai könyvtárak létesítése – ahogyan a vendéglátók elmondták – jelentős többletköltséggel járna, a finn társadalom egyik alapértéke pedig köztudottan a takarékoság.

A finn könyvtári stratégia és könyvtárpolitika 2010-re kitűzött fő célja: hozzáférés biztosítása a tudáshoz és a kultúrához. A stratégia jövőképet és célokat fogalmaz meg, megnevezi a kihívásokat és a fejlesztési szükségleteket, részletezi az összes állampolgár számára biztosítandó információs szolgáltatások kívánatos jellemzőit, rámutat az önkormányzatok és az állam ebbéli szerepére.

Nemzeti ajánlasként fogalmazták meg a minden 1000 főre jutó internethasználatot – ez 3600 új terminál beállítását jelenti. Jelenleg a finn önkormányzatok 30 százaléka biztosít a nemzeti ajánlásban meghatározott mértékű szolgáltatást.

Az információs társadalom alapértékeiként megnevezzük az információhasználathoz való jogot és lehetőséget, az állampolgári jogok gyakorlásának lehetőségét, az önkifejezéshez és a kreativitáshoz való jogot és lehetőséget, az információkhoz való hozzáférést, az adatvédelmet és a szerzői jogok tiszteletben tartását.

A *Suomen Kirjastoseura*, a finn könyvtárosok (egyik) egyesületét 1910-ben alapították, szakmai testületként működik, de szakszervezeti típusú érdekvédelmet nem vállal. Kb. 2000 egyéni tagja főként a közkönyvtárakban dolgozókból kerül ki. (Az országban működő másik jelentős szakmai egyesület a Finnish Research Library Association.)

Az elnökséget a tagság választja az éves gyűléseken. Az elnök politikus (a jelenlegi elnök éppen parlamenti képviselő), az elnökség többi tagja könyvtáros. Az egyesület tagsági viszonyt létesíthet nem-könyvtárosokkal is. A titkárságon öt fő teljes munkaidőben dolgozik.

Az egyesület évente kb. 550 ezer euróval gazdálkodik, amelynek 50 százaléka az általuk kiadott könyvtári folyóirat bevételeiből származik, további 25 százaléka állami és egyéb köztámogatásból, 15 százaléka tagdíjából adódik össze. A fennmaradó részt eseti bevételek fedezik.

Ez a finn könyvtáros-egyesület tagja az IFLA-nak és az EBLIDA-nak, együttműködik a skandináv és a balti partnerekkel, nemzetközi tevékenységét egyre szélesíti.

Az egyesület a könyvtárak érdekében mozgalmakat indít és szervez, a döntéshozókat szakmai információkkal látja el, és továbbképző tanfolyamokat is rendez. Évente egynapos szakmai konferenciákat tartanak, országos konferenciát azonban csak minden második évben. Projektet indítanak és működtetnek széles partneri körre alapozva, például együttműködnek az Oktatási Minisztériummal is. Aktívan részt vesznek és véleményt nyilvánítanak a társadalmi vitákban, így a könyvtáraknak az információs társadalomban betöltött jelenlegi szerepéről, a könyvtári munka társadalmi elfogadottságáról szóló vitákban. Az egyesület a külföldi ösztöndíjasok finn könyvtárakban történő fogadását, az egyesületi tagok számára pedig külföldi tanulmányutakat szervez.

Az egyesület elnöksége állandó bizottságokat, szekciókat és munkacsoportokat hozhat létre. Jelenleg három munkacsoport működik: a stratégiai munkacsoport a könyvtárak – és ezzel összefüggésben a könyvtárosok – jövőjével, másik a szerzői jogokkal, a harmadik pedig a gyermekkönyvtári munkával foglalkozik.

A konferencia és a könyvtárlátogatások főszervezője az a Tuula Haavisto volt, akit „nagyfordulatszámú” EBLIDA-tisztségviselőként korábban, a 2002-es budapesti konferencián sokan személyesen is megismerhettünk. Szakmai pályája során tíz évig a Suomen Kirjastoseura főtítkáráként dolgozott, ezután – egyikeként a Finnországban is kevés számú vállalkozó-könyvtárosnak – az EBLIDA-nál szervezte a könyvtárosok szakmai felkészítését a copyright-küzdelmekre. Egyszemélyes cége elismerést vívott ki a finn könyvtári és információs társadalom köreiben, így kapott megbízást a WSIS-folyamathoz csatlakozó konferencia szervezésére.

Tuula Haavisto ex- és Sinikka Sipilä jelenlegi főtítkárásszonyokkal folytatott beszélgetések nyomán a következő „üzenetet” hoztam haza:

A Suomen Kirjastoseura azt javasolja, hogy az MKE, mint egy új EU-tagország szakmai testülete, lobbiszervezete

1. készítse fel a tagságát az aktív információszolgáltatásra a következő területeken:
 - a) munka és tanulás külföldön;
 - b) a hazai munkaerőpiacra külföldről (EU- és más országokból) érkező munkavállalók megjelenése, ennek hatása a hazai munkacsoportokra;
2. Szervezzen konzorciumokat EU-források megpályázására.
3. Tűzze ki 2010-ig a szakmai stratégiai célokat.
4. Alakítson ki modulrendszerű országos/regionális/helyi könyvtári marketing politikát.

A felkeresett könyvtárak jellegzetességei

A konferencia után több könyvtártípust mutattak be: a parlamenti könyvtárat, eltérő méretű és feladatú közkönyvtárakat és egy integrált felsőoktatási és közkönyvtárat.

Az Eduskunta könyvtára

A finn parlamenti könyvtárra vonatkozóan önálló törvényt alkottak 2000-ben. A könyvtár gyűjtőköre megegyezik az Országgyűlési Könyvtáréval. Fő feladata – amelyben osztozik a parlamenti levéltárral –, hogy a parlament emlékezeteként szolgáljon. A könyvtár minőségbiztosítási normákat alkalmaz. Ennek köszönhetően minőségi információs szolgáltatásokat képes nyújtani, amelyhez a világszínvonalú finn informatikai eszközöket is felhasználja. A könyvtár törvényhozási és politikai kultúra tárgyában publikációkat jelentet meg.

A konferenciát az egyesületi elnök, T. Kronberg képviselő asszony helyett Tuula Laaksovirta, a Finn Parlament tájékoztatói igazgatója nyitotta meg, és a könyvtárlátogatást is ő vezette.

Visszaemlékezett arra az 1908-as állapotra, amelyből a mai parlamenti könyvtár összes szolgáltatása kinőtt. Ők is vallják, hogy a mai információs társadalmat építő világban az alapvető emberi jogokhoz tartozik az információk elérése. Az elérés lehetősége azonban nem elég, az információk használati módjait is áttekinthetővé kell tenni. Ez új szemléletet, új megközelítésmódot igényel a parlamenti könyvtárosoktól – valójában az információs írástudás továbbadásának kötelezettségét és az információközvetítési készségek átlagos állampolgári körben való oktatását. Ez a felhasználói oktatás Helsinkiben a parlamenti könyvtárban és decentralizáltan, országszerte könyvtári helyszíneken történik. A tipikus felhasználói csoportokat az ügyvédek, a joghallgatók, a történészhallgatók alkotják.

A könyvtár elfogadottsága és elismertsége részben a minőségi információszolgáltatáson, részben az igényekhez való mindenkor alkalmazkodáson alapszik.

Az Országgyűlési Könyvtár kereteiben 2004 eleje óta működik a Képviselői Kutatószolgálat. Laaksovirta asszony ezért megszervezett számunkra egy villámlátogatást a finn parlamenti kutatószolgálatnál is.

A Helsink környéki könyvtárak

A bemutatott vidéki könyvtárak a legutóbbi években jöttek létre vagy nyíltak meg jelentős modernizálás, átalakítás után. Fenntartásuk költségvetési összetételének megoszlása (ha speciális állami feladatot is vállalnak): 40 százalék a központi költségvetés, 50-60 százalék az önkormányzati forrás (az önkormányzat gyakran további támogatást is ad), továbbá pályázati források.

Általános jellemzőként említendő a speciális felhasználói kör kiszolgálására való készség és felkészültség. Kiket sorolnak ebbe a csoportba? Például a többnyelvű közösségekben, a tanyavilágban élőket, a bevándorlókat, az EU-val kapcsolatos információt igénylőket (Finnország még csak tizedik éve tagja az uniónak), de a korcsoportok oldaláról nézve speciális felhasználóként kezelik a gyerekeket óvodás kortól, továbbá az időseket is.

Sorakozzanak itt példák arra, milyen speciális szolgáltatásokat nyújtanak ezek a közkönyvtárak:

- információs technológia oktatását (a hallgatói adottságoknak megfelelő szemléltető anyaggal támogatva, pl. öregbetűs, lazán szedett füzet a „nagyinet” tanfolyamokhoz);
- high-tech stúdiót üzemeltetnek, és ingyenesen használhatóvá teszik távoktatáshoz, videokonferenciákhoz, hang- és képszerkesztéshez, kiadványszerkesztéshez;

- EU-információs pontokat alakítottak ki a regionális ellátásra szakosodott könyvtárakban;
- mobilkönyvtárakat üzemeltetnek a településközpontoktól távol élők számára;
- önkormányzati okmányirodákat és könyvtárat egy helyen működtetnek;
- egészségkultúrát népszerűsítő információs pontokat létesítenek, ahol hasznos és az egészségkultúrát szolgáló tárgyak kölcsönzésével is foglalkoznak;
- megnyitják a könyvtári tereket különféle közösségi alkalmakra, a hobbiklubtól a politikai gyűlésig.

Az internethasználat (általánosságban az informatikai írástudás) társadalmi elterjesztését a statikusan (épületekben) működő közkönyvtárak révén, illetve mobil szolgáltatásokkal támogatják. Egy gyakorlati példa: A Tamperében és környékén működő Netti-Nyssa Internet-bibliobusz ingyenes alapkiképzést nyújt, önállóan szerveződő csoportok részére is, általában 4x2 órában. A képzés során a számítógép használatát (különösen az „egérfogás” rejtelmét), majd az internetes keresés lehetőségeit sajátíthatják el a legkülönbözőbb társadalmi csoportokhoz tartozók. Ezt követi a felkészítés az ingyenes e-mail-fiók megnyitására, majd a számítógépes önkormányzati és banki szolgáltatások bemutatása. Ezt a szolgáltatást a Tamperei Városi Könyvtár és a város „eTampere” elnevezésű közös projektjének a keretében nyújtják.

Ahogy az érdeklődőről vezetett statisztikák mutatják, igen jellegzetes a korösszetétel: az összes résztvevő 65 százaléka 56 évesnél idősebb volt, és a résztvevők kétharmada nő. A kiképzettek 80 százaléka rendszeres számítógép-használóvá vált, és 20 százalék körüli az eseti használók aránya. Az oktatásban résztvevőknek kb. 1 százaléka nem hasznosítja a megszerzett tudást.

Több helyütt hangoztatták, hogy a könyvtárfejlesztésekhez EU-s forrásokat pályáznak meg, így például a mobil-könyvtárak, a high-tech stúdió létesítéséhez vagy közös könyvtári szoftverek bevezetéséhez. Több könyvtárban is elhangzott, hogy a gazdálkodásukat szigorítani kell. „A kilencvenes évek elején volt hasonló állapot, most is »rossz évek jönnek«” – említették, de nem panaszképpen.

A könyvtárakban tudatosan készülnek fel azokra a kihívásokra, hogy új könyvtárosi készségeket is ki kellett fejleszteni a bemutatott speciális felhasználói csoportok ellátásához, a speciális szolgáltatások nyújtásához, a fejlesztési forrásokra való pályázáshoz.

A könyvtárlátogatásokat kifejezetten a konferencia külföldi vendégei számára szervezték, és persze nem véletlenül kiválasztott helyszínekre. A látottak alapján a francia egyesületi elnök, az angol egyesületi küldött és a holland IFLA-tisztségviselő elismeréssel nyilatkoztak a finn könyvtárak fejlettségéről, különösen az épületek célszerűségéről és korszerű felszereltségéről. Az angol küldött ki is emelte: „a miénknél is jobbak ...”.

Rám a legmélyebb benyomást az automatizáltság foka és elterjedtsége tette, különösen a kölcsönzési rendszereknél. A legkisebb települési könyvtártól a megyei szintű könyvtárig a felhasználóknak legmegfelelőbb – mégis egységes – módszert használnak. Az ezzel felszabaduló értelmes emberi energiát a tájékoztató és az oktató tevékenységhez csoportosítják át.

Figyelemre méltó volt a közel 9000 lakost kiszolgáló Laaksolahti „családi könyvtára” a maga kulturális központ szerepével; nem véletlen, hogy 2003-ban ba-

rati kör szerveződött a könyvtár köré. Ez a civil szervezet „megvédte” a könyvtárának a költségvetési igényeit a fenntartó önkormányzatnál.

Ugyancsak megragadó volt a negyedik legnagyobb finn város, Vantaa egyik lakónegyedének, Länsimäkinak a speciális könyvtári programja. A negyedre jellemző, hogy lakosainak jövedelme és iskolázottsági szintje az átlagosnál alacsonyabb. Ami magasabb az átlagnál, az a munkanélküliségi ráta és a bevándorlók számaránya. A könyvtár által 2002-ben elindított „Information Cottage Project” részben EU-finanszírozású. A város azért emelte ezt a projektet a fejlesztési programjai közé, mert az e-önkormányzat elterjesztését is szolgálja. A cél az elektronikus írástudás szintjének növelése és terjesztése. A fenntartó belátta, hogy a könyvtár azért alkalmas hely erre, mert közismert közösségi hely, és mert a hagyományos írástudás terjesztésének is elismert intézménye. A program fő célcsoportjai: az idősek, a munkanélküliek, a bevándorló kisebbségi csoportok nőtagjai. A bevezető foglalkozás után az oktató könyvtárosok egyénre bontott támogatást adnak a készségi szint eléréséig.

A nemzetközi konferencia

A konferenciát „A könyvtárak az aktív állampolgárságért – globális megközelítésben” címmel a finn könyvtáros egyesület szervezte. Fő témaként a könyvtárak WSIS-folyamatban betölthető szerepét, és ehhez kapcsolódóan a kulturális örökség többi intézményeivel, a levéltárakkal és a múzeumokkal való együttműködést jelölték meg.

Az egyik legtanulságosabb előadás a svájci könyvtárosegyesület alelnökének, Danielle Mincio asszonynak a WSIS-folyamatról szóló áttekintő ismertetése volt. Ezt a többi közül kiemelve, részletesen ismertetem. (Az előadások egyébként a <http://www.eduskunta.fi/kirjasto/Home/Uutta/wsis.htm> webcímen érhetők el.)

A WSIS és a könyvtárak

Az ENSZ WSIS konferenciasorozatának 2003. decemberi első fázisát az Előkészítő Bizottság munkája előzte meg, amelyhez az első ülést először – 2002 júliusában – szintén Genfben tartották. Ezen szó sem esett a könyvtáraknak az információs társadalom fejlesztésében és kiteljesítésében játszott alapvető szerepéről.

Ezt a hiányosságot felismerve az IFLA 2002. augusztusi glasgow-i konferenciáján az elnökség kezdeményezte, hogy az IFLA tartson WSIS-előkonferenciát az ENSZ-szel együttműködve, méghozzá 2003 novemberében, Genfben.

Miért volt szükség erre az előkonferenciára? Azért, hogy a világ minden tájáról odaérkező könyvtárosok találkozhassanak országaiknak a WSIS 2003. évi konferenciájára kiküldött hivatalos delegációjával, annak érdekében, hogy érvelhessenek előtűnik a könyvtárak és a könyvtárosok gyakorlati szerepéről és lehetőségeiről a gyorsan fejlődő információs társadalomban.

Az előkonferencia megszervezéséhez először azt kellett tisztázni, hogyan halathatják a könyvtárosok a szavukat a WSIS-folyamatban. Ehhez a könyvtárosoknak tanulmányozniuk kellett a nemzetközi diplomáciai munka jellegzetességeit magában az ENSZ rendszerében és különösen a WSIS-folyamatban. Ehhez meg kellett találni Genfben azokat a személyeket, akik segíteni tudtak a WSIS-

folyamat áttekintésében és megértésében, valamint a stratégiai előterjesztésében. Kik voltak ezek? Alain Madoux, a WSIS svájci titkárságáról és Adama Samma-sékou, az előkészítő bizottság elnöke. Mindketten nyitottak voltak annak belátásában, hogy a könyvtáraknak a kulturális örökségben, a tudáskultúrában és az információkhoz való hozzáférés biztosításában alapvető a szerepe.

Fontos volt átlátni azt, hogy a WSIS célja az elvek deklarálása és cselekvési terv elkészítése. Meg kellett érteni, hogy ha az IFLA hatékonyan akarja befolyásolni a döntéshozókat a 2003 decemberére tervezett első csúcsertekezleten, akkor azok minden csoportjában meg kell jelennie. Melyek ezek a csoportok? 1. Az ENSZ-szel kapcsolatban álló nem-kormányzati szervezetek, 2. a civil társadalmat, és 3. a magánszektort képviselők.

Hogyan valósult meg az IFLA terve?

1. csoport

Az IFLA és az UNESCO közötti közvetlen kapcsolaton túl fel kellett venni a kapcsolatot a WIPO-val, a WHO-val stb., azt biztosítandó, hogy ezeknek a szervezeteknek az előkészítő szövegeiben a könyvtárak a megfelelő szövegkörnyezetben és összefüggésben említődjenek. Ezekkel a szervezetekkel tehát rendszeres kapcsolatot kellett tartani, ami pl. abban nyilvánult meg, hogy minden az IFLA-t is érintő tárgyban tartott ülésükön képviselni kellett az IFLA-t.

2. csoport

Tény, hogy az IFLA maga is civil társadalmat képviselő szervezet. Annak érdekében, hogy a csúcsertekezlet előkészítő bizottság plenáris ülésén az IFLA is szót kapjon, először meg kellett küzdeni a többszáz hasonló szervezettel tárgyaló Civil Társadalom titkárságánál a megfelelő támogatásért. Ezt a célt az IFLA úgy érte el, hogy más szervezetekkel összefogva lobbizott, és támogatást szerzett a regionális és tematikus tárgyalócsoportoknál. (Aki összefüggést lát az NCA és a NFT2 folyamataira gyakorolható szakmai hatásról, nem téved ...)

3. csoport

A magánszektort képviselők adják az információs társadalom kialakításért kitűzött célokhoz az anyagi alapot (pl. a Kiadók Nemzetközi Szövetsége, vagy az OCLC stb.). Ezért a velük való kapcsolatépítés is döntő fontosságú volt.

Az Előkészítő Bizottság másodszor 2003 februárjában, majd júliusában, szeptemberében és novemberében ült össze. Ez alatt szorgos lobbitevékenységet folytatott az IFLA: főtitkára, jelenlegi elnöke és a már megválasztott jövőbeli elnöke együtt készítette el a szervezet stratégiáját. Az IFLA a Civil Társadalom csoport által kiadott dokumentum-tervezet kialakításában vett részt. Az IFLA vezetői találkozhattak az Előkészítő Bizottság elnökével. Az IFLA vezetői rendszeresen részt vettek valamennyi döntéshozói csoport és a regionális tárgyalócsoportok ülésein.

Az IFLA 2003. november 3–4-én Genfben megrendezett WSIS-előkonferenciája önálló, de integráns eseménye volt a globális információs társadalommal foglalkozó konferencia-folyamnak. Címe is üzenetet hordozott: *Libraries @ the heart of the Information Society*.

Az előkonferencia felépítéséről Mincio asszony elmondta, hogy

- egy napot regionális kerekasztal-megbeszéléseknek szenteltek, ahol hét kerekasztalt szerveztek az angolul és franciául beszélő afrikaiak, latin-amerikaiak, közép-ázsiaiak, távolkeletiek és óceániaiak, európaiak, illetve európaiak és kanadaiak, valamint az USA küldöttei számára;
- egy napot pedig olyan kétoldalú tárgyalásoknak biztosítottak, ahol a tárgyalófelek a könyvtárosok és nemzeti WSIS-küldöttségük voltak. Hetvenegy ilyen küldöttség tárgyalt. (A példa kedvéért: az MKE delegáltja tárgyalhatott volna a NKÖM, az IHM vagy az integrációs tárca nélküli miniszter küldöttével.)

Mindkét napot plenáris értékelő ülés zárta. A konferencia alatt és az azt követő héten kiállítást tartottak, amelyet svájci könyvtárszakos hallgatók állítottak össze az előkonferencia főtémájában.

Mindkét nap megbeszéléseihez a WSIS hivatalos dokumentumai teremtettek közös alapot. A svájci szervezők minden könyvtárost elláttak a saját nemzeti küldöttségük által benyújtott szövegtervezettel (hiszen otthon kevesen jutottak hozzá!). valamint a WSIS „Elvi Nyilatkozat és Cselekvési Terv” szövegtervezeteivel.

A kerekasztal tárgyalásokat egy-egy aktív IFLA-tag moderálta. A munkát segítette a Svájci Könyvtárosegység néhány önkéntese, akik egyben a plenáris ülés, valamint a második napi bilaterális megbeszélések számára jelentést is készítettek. Ezeket a kétoldalú tárgyalásokat egy korábbi kapcsolatépítési folyamat vezette be magukkal a nemzeti küldöttségekkel (tagjaik között könyvtárosok is voltak, például a finn vagy az új-zélandi delegációban). A különböző országokban dolgozó könyvtárosok befolyást gyakorolhattak a kormányzataik által előterjesztendő szövegváltozatok összeállításánál – ez otthoni „terepmunka” keretében történhetett meg.

A svájci szervezők végül összeállították az IFLA előkonferencia anyagát, amelyet megküldtek a WSIS 2003. decemberi, genfi fordulóján résztvevő nemzeti küldöttségeknek.

Mik voltak az IFLA legfőbb lobbieszközei?

Természetesen a WSIS genfi csúcsértekezletére összeállított alapidokumentumok és korábbi kulcsfontosságú dokumentumai, mint pl. az Internet Manifesto, a Glasgow-i Nyilatkozat a Könyvtárakról, az Információs szolgáltatásokról és a szellemi szabadságról.

Néhány számadat

- a lobbiakción összesen 80 önkéntes vett részt, a svájci szervezőbizottságot 5 könyvtáros 19 havi kemény munkája segítette;
- a lobbiakción 100 ezer svájci frank költséggel járt, amelynek 80 százalékát a svájci egyesület, 20 százalékát pedig az IFLA központi költségvetése fedezte;
- a kevésbé fejlett országok könyvtáros küldöttei között 63 fő költségeit fedezte együttesen a svájci állam, Genf városa és az Agence International de la Francophonie.

Az eredményekről

- megtörtént az első kapcsolatfelvétel egyes országok politikusai és könyvtárosai között;
- megtörtént az első lépés egyes országok hatóságaival való jobb együttműködésben;
- létrejött a könyvtárak és a könyvtárosok aktivitását mutató imázs;
- sikerült a gyakorlatban elsajátítani a könyvtárügyért folytatható lobbizást;
- elkészült egy olyan konferenciaanyag, amely a politikusok számára érthetővé teszi az információs társadalmat szolgáló könyvtárosok szerepét;
- az IFLA jelenlegi és jövőbeli elnöke, főtitkára és a szakmai tevékenységek koordinátora lehetőséget kaptak arra (két percet!), hogy a hivatalos küldöttségek előtt ismertessék előterjesztésüket azokról a pozitívumokról, amelyeket a könyvtárak tudnak hozzáadni az információs társadalom kialakításához;
- az IFLA a 2003. decemberi genfi WSIS csúcserkeztelen, az ICT4D kiállításon az ICA-val (a Levéltárak Nemzetközi Szövetségével) közös standot tartott fenn, amely mind a konferenciaküldöttek, mind a nyilvánosság számára látogatható volt. Genfi könyvtárosok, könyvtár szakos hallgatók és más országok könyvtárosai önkéntesként dolgoztak a standon, és magyarázták el az érdeklődőknek a könyvtárak szerepét az információs társadalomban;
- „Sikertörténetek” címmel füzetsorozatot indított útjára az IFLA, amelyben bemutatja, hogy szerte a világon milyen eredménnyel alkalmazzák a könyvtárak az információs és kommunikációs (IKT-) technikát;
- az IFLA munkatársai kapcsolatokat építettek vagy kapcsolatokat erősítettek meg a többi kiállítóval;
- a Genfi Városi Könyvtár konferenciát rendezett a WSIS-ről.

Genfi tanulságok – két mondatban

A csúcstalálkozó a folyamatoknak csak a látható része, az a „pillanat”, amikor a miniszterek aláírják az okmányokat vagy azokat a részeit, amelyekről a megelőző időszakban megállapodtak. Mindenképpen fontos a megjelenés az általános kapcsolatépítéshez, partnerkereséshez, konkrét tervek megbeszéléséhez, és fontos a nézetbeli azonosság megerősítéséhez.

Az IFLA által kitűzött célok a WSIS 2005 novemberi tuniszi fordulójára

- legyen könyvtárat képviselő személy a hivatalos nemzeti küldöttségben;
- erősíteni kell a nemzeti küldöttségekkel kialakított kapcsolatot a WSIS második fordulójáig, ideértve az előkészítő bizottsági szakaszt is;
- konkrét tervet kell elindítani vagy legalább kifejleszteni a könyvtárak számára (egynémely tervek megjelentek már az IFLA honlapján);
- rövid ötletbörzét kell rendezni, ahol azokat a világos érveket kell összegyűjteni, amelyekkel a könyvtárosok felkészülhetnek a fenntartókkal, döntéshozókkal való tárgyalásokra;
- a politikai döntéshozók és a nyilvánosság közötti párbeszédet erősíteni kell annak érdekében, hogy
 - a) kifejthető legyen a könyvtárak központi szerepe az információs társadalom mindennapi életében,
 - b) a könyvtárak fejlesztéséhez szükséges források megteremtődjenek;

- a Swiss Librarians for International Relations (SLIR) gyűjtsön adatokat konkrét IKT-alkalmazásokról (pl. szakemberek kiképzése, felhasználói oktatás, a kulturális örökség digitalizálása, nem angol nyelvű honlapok kifejlesztése, speciális felhasználói igényekre kidolgozott megoldások stb.). Az SLIR az IFLA-val együtt adatbázist hoz létre a 2005 februárjában, Genfben szervezendő előkészítő bizottsági szakaszra.

Az IFLA további céljai 2005-re

1. Amennyire csak lehet, jelen kell lenni és informálnak kell lenni az internetes kormányzatról és az információs társadalom pénzügyi szempontjairól folyó WSIS tárgyalásokon/ról.
2. Meg kell találni a pénzügyi alapot az IFLA számára a WSIS keretében folytatandó lobbizáshoz.
3. Több kapcsolatot kell kiépíteni a nem-kormányzati szervezetekkel, a civil társadalommal és a magánszektorral, hogy támogassák a könyvtárosokat a WSIS cselekvési tervének végrehajtásában.
4. Részt kell venni az Előkészítő Bizottság munkájában az SLIR közreműködésével.
5. Előkonferenciát kell szervezni az Alexandriai Könyvtárban (Egyiptomban), közvetlenül a WSIS tuniszi (második) fordulója előtt, az egyiptomi könyvtárosokkal együttműködve.

Sinikka Sipilä, a Finn Könyvtárosegyesület főtítkára is előadás keretében tekintette át a finn Információs Társadalom programját, és a könyvtárak szerepét a WSIS-ben.

- Finnország is érdekelt a WSIS-folyamatában a pozitív technológiai fejlesztés előmozdítása révén, a szociális és kulturális kérdések körének, a köz- és magánszektor közös kockázat-viselési elvének kiszélesítésével.
- A Suomen Kirjastoseura a WSIS genfi csúcsertekezletére azzal készült, hogy felvette a kapcsolatot a kormányzati szereplőkkel a könyvtárak érdekeinek képviseletéért, együttműködött más finn nonprofit és könyvtáros szervezetekkel, valamint részt vett a finn WSIS delegációban.
- A WSIS a tuniszi fázisa során Finnország fókuszba állítja a nemzeti információs társadalom programját, a konkrét kormányzati akcióttervet, a fejlődő országokkal történő együttműködést, a 2010-ig érvényes Nemzeti Könyvtári Stratégia kidolgozását.
- A Suomen Kirjastoseura tervei a WSIS tuniszi fázisára: a lobbizás folytatása, szoros együttműködés más nonprofit és könyvtári egyesületekkel, a WSIS megállapodások alkalmazása, a WSIS dokumentumok eszközként való felhasználása.

Röviden összefoglalva az eddigieket elmondhatom: megtiszteltetés volt az MKE-t képviselni a finn és a nemzetközi szakmai közegben. A tanulmányút során kapott prospektusokat az útijelentés egy példányával együtt átadtuk a Könyvtári Intézetnek. Az útijelentést – különös tekintettel a WSIS-folyamatra vonatkozó információkra – az MKE-honlapon is megjelentetjük.

Haraszi Pálné